

SISTEMUL NAȚIONAL DE BIBLIOTECI: CRITERII ESEȚIALE DE DEZVOLTARE A STATISTICII DE BIBLIOTECĂ

Valentina POPA

E-mail: statistica@bnrm.md

Statistica de bibliotecă contribuie la cunoașterea nivelului de dezvoltare a activității bibliotecilor, stabilirea obiectivelor și a direcțiilor de dezvoltare pentru viitor, fundamentarea programelor de dezvoltare curentă și de perspectivă, promovarea imaginii bibliotecii, efectuarea analizelor comparate la nivel de rețea locală, națională sau internațională.

Biblioteca Națională a Republicii Moldova este instituția care: recepționează, elaborează sinteze și analize statistice din cadrul sistemului național de biblioteci (SNB); diseminează factorilor interesați informațiile statistice privind activitatea SNB; elaborează/valorifică indicatorii statistici de performanță (relaționali); elaborează publicații analitice și statistice privind activitatea bibliotecilor publice; acordă asistență în vederea eficientizării proceselor de raportare, asimilării formatului de raportare online; asigură accesul la informația statistică (cumulativă) privind activitatea SNB; asigură transparența privind activitatea bibliotecilor SNB prin prezentarea informației statistice Biroului Național de Statistică.

Din informația adunată am constatat faptul că bibliotecile sunt în dificultate. De aceea este important să se facă o cercetare statistică în bibliotecă: pentru bibliotecari statistica conferă o logică în gândire, analiză, demersuri, permite înțelegerea priorităților, pentru bibliotecă comunicarea corectă și explicită a datelor statistice privind activitatea bibliotecii este o pârghie eficientă de furnizare a informației capabile să educe publicul, factorii de decizie, partenerii privind rolul și locul bibliotecii azi, dar mai ales în viitor.

Datele statistice trebuie să fie colectate corect pentru a permite comparații și oferi o viziune integră și detaliată a activității bibliotecii, fapt ce presupune consecvența în definiții și proceduri de colectare a datelor. Pe baza măsurătorilor statistici se calculează indicatorii de

performanță, care, la rândul lor, permit elaborarea de rapoarte, dări de seamă, analize și sinteze ce pot determina prioritățile managementului bibliotecii. Evidențiem că bibliotecilor le revine un rol important în îmbunătățirea și relevanța produselor statistice de bibliotecă, deoarece în condițiile modernizării activității, extinderii utilizării tehnologiilor informaționale, este necesar ca bibliotecile să poată argumenta valoarea lor prin evaluarea impactului atât asupra membrilor comunității, cât și a societății în întregime.

Bibliotecarii au la dispoziție trei standarde care le asigură o anumită claritate în domeniul datelor statistice și utilizarea acestora în demonstrarea impactului:

✓ SM ISO 2789:2015 „Informare și documentare. Statistici internaționale de bibliotecă”, care reflectă date privind cantitatea (indicatori statistici);

✓ SM ISO 11620:2016 „Informare și documentare. Indicatorii de performanță pentru biblioteci” – date privind calitatea activității (indicatori statistici de performanță/relaționali);

✓ SM ISO 16439:2018 „Informare și documentare. Metode și proceduri pentru evaluarea impactului bibliotecilor” – date pentru evaluarea impactului (indicatori statistici de evaluare a impactului bibliotecii).

În anii 2020-2021, în condițiile pandemiei de COVID-19, bibliotecile din Republica Moldova, asemenea celor din întreaga lume, și-au modificat substanțial activitatea, fiind nevoite să reducă sau să sisteze temporar activitățile în spațiile fizice. În același timp, mai multe servicii și activități pentru public au fost transferate în mediul online, inclusiv pe rețelele de socializare. În acest context, a fost necesar de a avea o abordare unitară la nivelul tuturor bibliotecilor cu privire la reflectarea activităților online în documentele de evidență și statistica de bibliotecă, ținând cont de prevederile SM ISO 2789:2015 „Informare și documentare. Statistici internaționale de bibliotecă”, notele explicative pentru completarea formularului „Cercetarea statistică anuală nr. 6-c. Activitatea bibliotecilor”, dar și de necesitatea reflectării cât mai ample a activității bibliotecilor în această perioadă.

Grupul de lucru asupra formularului „Cercetarea statistică anuală

nr. 6-c. Activitatea bibliotecilor”, alcătuit din reprezentanți ai Consiliului Biblioteconomic Național (CBN) și ai Centrului de statistică al BNRM, a elaborat documentul *Recomandări privind evidența și raportarea statistică a activității online a bibliotecilor*. Documentul include explicații cu privire la reflectarea serviciilor și activităților online în raportul „Cercetarea statistică anuală nr. 6-c. Activitatea bibliotecilor” și modalitatea de evidență și raportare a activităților online.

Tot în această perioadă, specialiștii din cadrul Centrului de statistică au depus eforturi considerabile pentru dezvoltarea Sistemului de raportare online 6-c, iar, începând cu anul 2020, centrele biblioteconomice departamentale raportează datele statistice pe tipuri de bibliotecă în format online. Datele statistice privind activitatea pe tipuri de bibliotecă pot fi accesate și generate din Sistemul de raportare online 6-c de orice utilizator, prin obținerea unui cont de utilizator vizualizator de la administratorul sistemului. Utilizatorul vizualizator are oportunitatea să vizualizeze, să genereze tabele detaliate cu indicatori statistici în orice rețea de bibliotecă.

Din anul 2018, bibliotecile din Republica Moldova sunt prezente pe site-ul Harta Bibliotecilor Lumii cu datele statistice disponibile în evidența Centrului de statistică, conform cerințelor Chestionarului IFLA (<https://librarymap.ifla.org/>). Prezența bibliotecilor din Republica Moldova pe Harta Bibliotecilor Lumii contribuie la promovarea online a succeselor privind sistemul național de bibliotecă și servește drept model de interacțiune cu comunitatea internațională. Pentru a arăta potențialul domeniului, Harta Bibliotecilor Lumii include toate tipurile de bibliotecă, inclusiv bibliotecile naționale, universitare, publice, comunitare, școlare și speciale. Setul inițial de valori include: numărul de bibliotecă, numărul de bibliotecă care oferă acces la internet, numărul de personal și voluntari, numărul de utilizatori înregistrați, numărul de intrări și numărul de împrumuturi. De asemenea, Harta Bibliotecilor Lumii este ca instrument de advocacy, care oferă acces la istoriile de succes privind modul în care bibliotecile din diferite țări contribuie la Obiectivele de Dezvoltare Durabilă și servesc drept parteneri în satisfacerea nevoilor de dezvoltare locală.

În materialul ce urmează, prezentăm o analiză și interpretare a date-

lor statistice privind funcționarea bibliotecilor din Republica Moldova în anul 2021, acestea fiind colectate în baza chestionarului „Cercetare statistică anuală nr. 6-c. Activitatea bibliotecilor”.

Activitatea bibliotecilor din Republica Moldova în anul 2021 a fost orientată spre realizarea obiectivelor prioritare, stabilite în conformitate cu necesitățile comunității. Reperele importante în activitatea de bază au fost impulsionate de temele generice anuale, care se aprobă la Forumul Managerilor de Biblioteci din Sistemul Național de Biblioteci. Astfel, anul 2021 a fost declarat Anul fortificării digitalizării activității bibliotecilor, prioritățile lui fiind fundamentate pe tendințele domeniului biblioteconomiei și științelor informării la nivel internațional, studiile, politicile promovate de organizații de profil internațional: IFLA, CENL, EBLIDA, Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030”, alte documente generate de autorități la nivel național, în special cele legate de situația pandemică și, de asemenea, realitățile și specificul local.

Conform datelor statistice, la 1 ianuarie 2021, în Republica Moldova funcționau 2 632 de biblioteci, inclusiv: 2 biblioteci naționale, 1 305 (49,5%) biblioteci publice teritoriale (municipale, orășenești, raionale, comunale, sătești), 1 296 (49,2%) de biblioteci ale instituțiilor de învățământ (inclusiv: 1 191 – din învățământul general, 42 – din școli profesionale, 41 – din colegii, centre de excelență, 22 – universitare) și 29 (2,2%) de biblioteci specializate. Din totalul de biblioteci, 372 necesită reparație capitală și 19 sunt amplasate în localuri avariate. În medie, timpul de funcționare a bibliotecilor pe săptămână este de 37 de ore. Menționăm că timpul de funcționare a bibliotecilor pe săptămână variază între 10-58 ore, însă mai mult de jumătate funcționează în medie 40 de ore pe săptămână.

Dezvoltarea colecțiilor reprezintă una dintre componentele bibliotecii moderne, care asigură accesul la cunoaștere, informare și contribuie la dezvoltarea societății. La 1 ianuarie 2021, colecțiile bibliotecilor au constituit 59 263,3 mii unități materiale, dintre ele 24 704,4 mii (40,4%) în limba de stat. Numărul total de achiziții în anul de referință a fost de 13 432,7 în medie. Potrivit datelor pentru anul 2021, înnoirea colecțiilor din sistemul național de biblioteci are loc o dată la 44 de ani (indicatorul fiind determinat prin raportarea numărului de exemplare

ale fondului total la cel al achizițiilor în anul de referință). Conform recomandărilor UNESCO, rata de înnoire a colecțiilor unei biblioteci constituie de la 7 la 10 ani.

În anul 2021, de serviciile bibliotecilor au beneficiat 1 089,6 mii de utilizatori activi, constituind 41,8% din totalul populației, inclusiv 578,4 mii de copii până la 16 ani. Împrumutul de carte a constituit 16 059,2 mii, dintre care în limba de stat 12 185,2 mii. Indicele mediu de lectură a constituit 14,7 cărți per utilizator (indicatorul fiind determinat prin relaționarea între numărul de împrumuturi raportat la numărul de utilizatori activi). Numărul de împrumuturi electronice transmise de bibliotecari către utilizatori în formă electronică (online, prin e-mail sau rețele sociale) a constituit 72,9 mii de împrumuturi. În anul de referință, utilizatorii au frecventat bibliotecile de 8 832,7 mii ori, inclusiv 5 536,5 mii ori copii până la 16 ani. Calculând indicatorul intrării în bibliotecă pe cap de utilizator (prin raportarea numărului total de vizite fizice la numărul total de utilizatori activi), conchidem că fiecare utilizator activ a intrat în bibliotecă în medie de 8 ori, considerat în mediul profesioniștilor a fi un rezultat destul de bun. Dacă adăugăm aici și numărul de vizite virtuale (2 102,7 mii) și al vizitatorilor virtuali (10 935,4 mii), se conturează un set solid de indicatori în baza cărora putem vorbi despre un impact substanțial.

În condițiile modernizării activității, bibliotecile prestează o gamă mult mai largă de servicii inovative, în mare parte bazate pe utilizarea tehnologiilor informaționale, care au o influență majoră asupra diversificării competențelor utilizatorilor, asupra dezvoltării bibliotecii, comunității și societății în general. Impactul acestor servicii influențează creșterea valorii/importanței bibliotecii în societate. Bibliotecile oferă servicii orientate pentru dezvoltarea competențelor: digitale, antreprenoriale, de dezvoltare personală, angajare în câmpul muncii, de comunicare și lingvistice, de cultura informației. Spre deosebire de alte servicii de bibliotecă, care sunt oferite utilizatorilor (de exemplu, împrumut de documente, consultare de documente, servicii de referință, acces la internet, imprimare etc.), serviciul de dezvoltare a competențelor utilizatorilor are un grup-țintă concret, un scop bine definit, răspunde unor nevoi specifice, urmărește formarea competențelor moderne, este

prestat regulat și sistemic, cu o anumită periodicitate. Analizând situația pentru anul de referință, în SNB au fost implementate 4 371 de servicii moderne de bibliotecă, au beneficiat de servicii moderne de bibliotecă 296,6 mii de participanți, numărul de utilizatori care au participat la ore de instruire formale și nonformale – 165,8 mii de participanți. Conform datelor statistice raportate pentru anul 2021, în bibliotecile SNB au fost organizate 78,8 mii de activități culturale, dintre care 39,1 mii de expoziții de carte.

Conform situației statistice de la 1 ianuarie 2021, din cele 2 632 de biblioteci, 1 909 (72,5%) dețin calculatoare, iar dintre acestea, 1 762 (67 %) sunt conectate la internet. Numărul total de calculatoare este de 7 367, dintre care 6 894 conectate la internet. Pentru utilizatori sunt disponibile 5 423 de calculatoare, dintre acestea 5 292 fiind conectate la internet, 1 374 de imprimante multifuncționale și 50 de dispozitive de citire a cărților electronice. Website-urile și blogurile de bibliotecă reprezintă platforme prin care bibliotecile diseminează informația despre serviciile și produsele bibliotecii. Potrivit datelor statistice, la 1 ianuarie 2021 au fost contabilizate 144 de site-uri/bloguri.

Resursele umane determină nivelul de dezvoltare a domeniului. În acest sens, este necesară promovarea, susținerea profesiei. Este important ca bibliotecile să se implice în campanii de orientare profesională, în elaborarea/implementarea de politici de formare profesională. La 1 ianuarie 2021, în cadrul SNB erau încadrate 3 981 de persoane (echivalentul a 3 433,0 norme întregi). După criteriul de studii, poate fi prezentată următoarea situație: circa 62% – personal cu studii superioare și 37,9% – bibliotecari cu studii medii. Din numărul total de personal, doar 25,6 % dețin studii superioare de profil și 14,4% – studii medii de specialitate.

Analiza comparativă a datelor statistice și indicatorilor de performanță poate stimula schimbul de experiență, concurența, să ducă la inițierea unor procese de inovare și perfecționare, crearea unor noi competențe și să faciliteze dialogul cu autoritățile administrative și politice. Recomandăm managerilor bibliotecilor ca, la sfârșitul fiecărui an, să analizeze indicatorii statistici, să calculeze principalii indicatori de performanță și să-i reflecte în rapoartele anuale de activitate sub formă

de anexe sau tabele, pentru a fi cunoscuți în comunitatea profesională. În prezent, accentul trebuie pus pe evaluarea impactului bibliotecilor, care presupune schimbările intervenite în societate în urma utilizării serviciilor bibliotecilor. Datele statistice pe care bibliotecile le colec-tează în mod regulat, indicatorii de performanță și datele din studiile privind gradul de satisfacție a utilizatorilor, analizate sistematic de către biblioteci, pot fi folosite pentru evaluarea impactului bibliotecii, pentru identificarea activităților și serviciilor care, aparent, au avut o influență asupra utilizatorilor. Necesitatea studiilor privind utilizatorii și nevoile lor de informare, diversificarea serviciilor bibliotecilor a fost subliniată de specialiști în repetate rânduri, iar rezultatele studiilor trebuie făcute publice membrilor comunității servite, fapt ce va facilita cunoașterea și va spori vizibilitatea bibliotecii.

Referințe bibliografice:

1. Biblioteconomie și științe ale informării: Manual practic. Chișinău. BNRM, 2020, 252 p. [online]. [citat 17.09.2022]. Disponibil: <http://bnrm.md/files/publicatii/biblioteconomie%20MP.pdf>
2. CORGHENCI, Ludmila, Victoria POPA. Sistemul național de biblioteci prin prisma indicatorilor statistici ai anului 2018. In: Magazin bibliologic [online]. 2021, nr. 1-2, pp. 29-35. [citat 08.09.2022]. Disponibil: <http://localhost:8080/xmlui/handle/123456789/985>
3. PETRESCU, Victor. Biblioteconomie Miscellanea. Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2006. 146 p. ISBN (10) 973-7925-85-8; ISBN (13) 978-973-792585-5.
4. Raport statistic centralizator privind activitatea sistemului național de biblioteci în anul 2020 [online]. [citat 08.09.2022]. Disponibil: <http://www.bnrm.md/index.php/statistica/statistica-de-biblioteca>
5. Raport statistic centralizator privind activitatea sistemului național de biblioteci în anul 2021 [online]. [citat 08.09.2022]. Disponibil: <http://www.bnrm.md/index.php/statistica/statistica-de-biblioteca>
6. Recomandări privind evidența și raportarea statistică a activității online a bibliotecilor. Consiliul Biblioteconomic Național. Chișinău, 2020, 4 p. Manuscris.